

Քրիստինե Գրիգորյան

ՀՀ գլխավոր դատախազի օգնական

ՔՐԵԱԿԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆԸ ԱՀԱՐԵԿՉՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ¹

Համառոտագիր

Սույն հոդվածը ահաբեկչության համար քրեական պատասխանատվության ինստիտուտի ուսումնասիրությունն է: Ահաբեկչությունը հասարակական անվտանգության դեմ ուղղված ամենավտանգավոր հանցագործություններից մեկն է, որի համար քրեական պատասխանատվություն է նախատեսված 2021 թվականի մայիսի 05-ի Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքի (*այսուհետ՝ ՀՀ քրեական օրենսգիրք*²) 308-րդ հոդվածով: Այն համայն մարդկության համար լուրջ սպառնալիք է հանդիսանում՝ ոտնձգելով հասարակական անվտանգությանը, մարդու կյանքին ու առողջությանը, սեփականությանը և օրենքով պաշտպանվող այլ շահերին: Ուստի, սույն հոդվածում հարկ ենք համարել ուսումնասիրել և վերլուծության ենթարկել ահաբեկչության հանցակազմի առանձնահատկությունները:

Սույն հոդվածի տեսական նշանակությունն այն է, որ ահաբեկչության հանցակազմի համալիր հետազոտություն է, որի արդյունքները կարող են տեսական հիմք հանդիսանալ այլ հետազոտությունների համար, իսկ կիրառական նշանակությունն այն է, որ աշխատությունում ներկայացված առաջարկները, մոտեցումները և եզրահանգումները կարող են օգտագործվել օրենսդրության զարգացման, գրականության նախապատրաստման, ինչպես նաև ուսուցման նպատակներով:

Հոդվածում վերլուծվել է «ահաբեկչություն» հասկացությունը՝ հաշվի առնելով նաև միջազգային փորձը: Մանրամասն վերլուծության են ենթարկվել ահաբեկչության հանցակազմի տարրերը, վերաբերելի իրավական ակտերը, ինչպես նաև համեմատական հետազոտություն է անցկացվել ահաբեկչության և այլ հարակից հանցագործությունների միջև:

Հետազոտության արդյունքում արվել են մի շարք առաջարկներ՝ կապված ահաբեկչության համար քրեական պատասխանատվության կիրառման արդյունավետության, օրենսդրության բարելավման և կատարելագործման հետ:

¹ Հոդվածը ներկայացվել է 16.12.2025 թ., գրախոսվել է 01.06.2026 թ.:

² Տե՛ս ՀՀ քրեական օրենսգիրք, ՀՕ-199-Ն, ընդունվել է 2021 թ. մայիսի 05-ին, ուժի մեջ մտել՝ 2022 թ. հուլիսի 01-ին. <https://www.arlis.am/hy/acts/210019> (մուտք 16.12.2025)
Criminal Code of the Republic of Armenia, HO-199-N, adopted on May 5, 2021, entered into force on July 1, 2022. <https://www.arlis.am/hy/acts/210019> (access 16.12.2025)

Հիմնաբառեր – ահաբեկչություն, քրեական պատասխանատվություն, հանցակազմի տարրեր, հասարակական անվտանգություն, սպառնալիք, ահաբեկչական բնույթի հանցագործություններ, սահմանազատում:

Ներածություն

Սույն հոդվածի թեման ահաբեկչության համար քրեական պատասխանատվությունն է: Ահաբեկչությունը մեր ժամանակների ամենաարդիական և գլոբալ մարտահրավերներից մեկն է, որը ոչ միայն վտանգում է առանձին պետությունների ազգային անվտանգությունը, այլև հանդիսանում է համայն մարդկության գոյության և կայուն զարգացման դեմ ուղղված լուրջ սպառնալիք: Ժամանակակից աշխարհում ահաբեկչական գործունեության դրսևորումները բազմազան են և շարունակաբար վերափոխվում են՝ ներառելով քաղաքական, տնտեսական, կրոնական, սոցիալական և այլ շարժառիթներ: Արդյունքում՝ ահաբեկչությունը ձեռք է բերել համընդհանուր բնույթ և դարձել միջազգային հարաբերությունների, ներքին կայունության և իրավակարգի խախտման ամենավտանգավոր գործոններից մեկը:

Ահաբեկչությունը հակաիրավական, քրեորեն պատժելի արարք է, որի անվերահսկելիությունն ու անկանխատեսելիությունը մեծացնում են դրա համամարդկային վտանգավորությունը: Այդ իսկ պատճառով հույժ կարևոր է Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքի համապատասխան հանցակազմի առանձնահատկությունների հետազոտությունը: Միաժամանակ, հաշվի առնելով ահաբեկչության անընդհատ զարգացող ու վերափոխվող բնույթը, ահաբեկչական գործունեության դրսևորման նոր մեթոդներն ու ձևերը, նոր գիտական հետազոտությունների անհրաժեշտություն է առաջանում:

Այսօր շատ հետազոտողներ կարծում են, թե աշխարհը սառը պատերազմից հետո թևակոխել է «հակաահաբեկչական պատերազմի» փուլ: Ահաբեկչության դեմ պայքարը գերակշռող աշխարհաքաղաքական նշանակություն է ձեռք բերել, ուստի ուսումնասիրություններն այս ոլորտում առավել քան արդիական են:

Սույն հետազոտության նպատակն է ուսումնասիրել և համակարգային վերլուծության ենթարկել ահաբեկչության համար քրեական պատասխանատվության ինստիտուտը ՀՀ օրենսդրության շրջանակներում և մշակել օրենսդրական կատարելագործմանն ուղղված առաջարկություններ:

Նշված նպատակին հասնելու համար սույն հոդվածի շրջանակներում առաջադրվել և հետևողականորեն իրենց լուծումն են գտել հետևյալ խնդիրները՝

- ա) ուսումնասիրել ահաբեկչության հայեցակարգը՝ պարզաբանելով առկա մոտեցումները և վեր հանելով առանձնահատկությունները,
- բ) վերլուծության ենթարկել ահաբեկչության հանցակազմի տարրերը՝ օբյեկտը, օբյեկտիվ կողմը, սուբյեկտը, սուբյեկտիվ կողմը,
- գ) առանձնացնել ահաբեկչական բնույթի հանցագործությունները,

դ) իրականացնել սահմանազատում ահաբեկչության և հարակից այլ հանցակազմերի միջև:

1. Ահաբեկչության հայեցակարգը

Ահաբեկչությունը հասարակական անվտանգության դեմ ուղղված համընդհանուր սպառնալիք է: Այն բարդ և բազմաբնույթ երևույթ է, որը ունենում է մարդկանց կենսագործունեության՝ օրենքով պաշտպանվող տարրեր ոլորտների դեմ: Միավորված ազգերի կազմակերպության գլխավոր քարտուղարը 2018 թ. իր զեկույցում նշել է, որ «*վերջին երեք տասնամյակների ընթացքում ահաբեկչական գործողությունների թիվը, դրանց զոհերի թիվը և աշխարհագրական մասշտաբները արագորեն աճել են, և ահաբեկչությունը վերածվել է միջազգային խաղաղության, անվտանգության և զարգացման համար ամենախաղաղ սպառնալիքի: Բացի այդ, ավելացել են միջազգային և ներքին հսկամարտությունները, որոնք ոչնչացնում են հասարակությունը և սպակայունացնում տարածաշրջաններ: Այսօր ահաբեկչությունը մեր ժամանակի ամենաուրջ խնդիրներից մեկն է*»³:

Տնտեսագիտության և խաղաղության ինստիտուտը վիճակագրական տվյալներ է հրապարակել ահաբեկչության վերաբերյալ, ըստ որի՝ 2025 թվականին ահաբեկչության զոհ պետությունների թիվը 2024 թվականի համեմատ աճել է. 2024 թվականին դրանց թիվը եղել է 58, իսկ 2025 թվականին՝ 66: 2024 թվականին ահաբեկչության արդյունքում զոհերի թիվը հասել է 8352-ի, այսինքն՝ նախորդ տարվա համեմատ աճել է 22 տոկոսով⁴, ինչը լուրջ մտահոգության տեղիք է տալիս: Տնտեսագիտության և խաղաղության ինստիտուտի կողմից 2020 թ. հրապարակված ահաբեկչության գլոբալ ինդեքսով 135 երկրների շարքում Հայաստանը զբաղեցնում էր 91-րդ հորիզոնականը⁵, իսկ 2024-2025 թվականներին՝ 79-րդ⁶:

Ահաբեկչություն հասկացության ճիշտ սահմանման մշակումն առանցքային նշանակություն ունի ահաբեկչության դեմ արդյունավետ պայքարի համար: «Ահաբեկչություն» հասկացությունը լատիներեն *terrorism* բառի հայերեն թարգմանությունն է: Լատիներեն *Terrere* նշանակում է սարսափ, վախ:

Ահաբեկչությունը՝ որպես երևույթ, մարդկությանը հայտնի է վաղ ժամանակներից, մարդկության քաղաքակրթության ձևավորումից սկսած, և այդ մասին

³ Տե՛ս Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլոբալ հակաահաբեկչական ռազմավարության իրականացման համակարգի գործունեության վերաբերյալ ՄԱԿ-ի Գլխավոր քարտուղարի զեկույց, 2018 թ. Report of the Secretary-General of the United Nations on the Activities of the United Nations System in the Implementation of the Global Counter-Terrorism Strategy, 2018

⁴ Տե՛ս Institute for Economics & Peace, Global Peace Index 2025: Identifying and Measuring the Factors that Drive Peace, Sydney, June 2025, p. 11.

⁵ Տե՛ս Կ. Խոջոյան, «Ահաբեկչության դեմ պայքարի ժամանակակից ձևերը» ուսումնամեթոդական ձեռնարկ, ISBN 978-5-8084-2512-5, ԵՊՀ հրատ., Երևան, 2021 թ., էջ 85

K. Khojoyan, Modern Forms of Combating Terrorism, Educational and Methodological Manual, ISBN 978-5-8084-2512-5, YSU Publishing House, Yerevan, 2021, p. 85.

⁶ Տե՛ս Institute for Economics & Peace, Global Peace Index 2025: Identifying and Measuring the Factors that Drive Peace, Sydney, June 2025, p. 6.

խոսում էր դեռևս Արիստոտելը: Առաջին ահաբեկչական գործողությունները վերագրվում են I դարին, երբ առաջին հրեա-հռոմեական պատերազմի ժամանակ հրեա նախանձախնդիրները (զելոցացիներ) Երուսաղեմում սպանում էին հռոմեացիներին⁷:

Օքսֆորդի անգլերեն բառարանում նշված է, որ «*ահաբեկիչ*» բառն առաջին անգամ հայտնվել է 1794 թ. Ֆրանսիական հեղափոխության ժամանակ: Յակոբինների առաջնորդ Մաքսիմիլիեն Ռոբեսպիերը ասել է. «*Ահաբեկչությունը ոչ այլ ինչ է, քան արդարություն, դրդում, դաժանություն, անգիշտություն*»: Հայտնի է, որ բառը ժամանակին վիրավորական բնույթ էր կրում և իր մեջ չէր ամփոփում հստակ գործողություններ⁸:

Ահաբեկչության ուսումնասիրությամբ զբաղվող մասնագետների շրջանում միասնական մոտեցում գոյություն չունի՝ կապված ահաբեկչության հասկացության հետ: Հարյուրավոր սահմանումներ են տրվել գիտական գրականության մեջ, ինչպես նաև ներպետական և միջազգային իրավական ակտերում: Հասկացությունը խիստ ճկուն է և, հետևաբար, բաց է տարբեր սահմանումների և մեկնաբանությունների համար:

Գիտական գրականության մեջ առանձնացվում են ահաբեկչության ավելի քան 400 սահմանումներ: Օրինակ՝ Վ. Պ. Էմելյանովն առաջարկում է ահաբեկչության հետևյալ սահմանումը. «*Ահաբեկչությունը հրապարակային կատարված հանրախոսագործողությունները կամ դրանց սպառնալիքն է, որոնք ուղղված են բնակչության կամ սոցիալական խմբերի ահաբեկմանը՝ ի շահ ահաբեկիչների որոշում կայացնելու կամ դրանից հրաժարվելու վրա ուղղակի կամ անուղղակի ազդելու նպատակով*»:

Ահաբեկչություն հասկացության սահմանումը տալու դժվարությունը պայմանավորված է նաև այն գաղափարով, որ որոշակի հանգամանքներում ուժի, բռնության կիրառումը կարող է արդարացված լինել, օրինակ, գաղութատիրական ճնշումից ազատվելու և ինքնորոշման իրավունք ձեռք բերելու համար: Մի շարք պետություններ նպատակահարմար չեն համարում նման գործալ երևույթի սահմանափակումը մեկ ընդհանուր սահմանման շրջանակներում, քանի որ այն կոնկրետ իրավիճակներում կարող է խոչընդոտել վերջիններիս կողմից համապատասխան գործողությունների իրականացումը:

Միջազգային փաստաթղթերում ահաբեկչության սահմանումը ամրագրելու առաջին փորձը կատարվել է Քրեական օրենսդրության ունիֆիկացման միջազգային երրորդ կոնֆերանսի ժամանակ 1930 թ. Բրյուսելում: Կոնֆերանսի

⁷ Տե՛ս Կ. Խոջոյան, «Ահաբեկչության դեմ պայքարի ժամանակակից ձևերը» ուսումնամեթոդական ձեռնարկ, ԵՊՀ հրատ., Երևան, 2021 թ., էջ 23

K. Khojoyan, Modern Forms of Combating Terrorism, Educational and Methodological Manual, ISBN 978-5-8084-2512-5, YSU Publishing House, Yerevan, 2021, p. 23.

⁸ Տե՛ս <https://lucygharibian.wordpress.com/2020/10/28/%D5%A1%D5%B0%D5%A1%D5%A2%D5%A5%D5%AF%D5%B9%D5%B8%D6%82%D5%A9%D5%B5%D5%B8%D6%82%D5%B6/> (access 16.12.2025)

արդյունքում ահաբեկչության վերաբերյալ ներկայացված արձանագրության նախագիծը չընդունվեց: 1931 թ. Փարիզում տեղի ունեցած IV կոնֆերանսում ահաբեկչության վերաբերյալ ընդունված արձանագրության մեջ տրվեց ահաբեկչության հետևյալ բնորոշումը. «...Ով բնակչությանն ահաբեկելու նպատակով մարդկանց կամ գույքի նկատմամբ կոգտագործի ռուսը, նոնականեր, պայթուցիկ, այրիչ նյութեր կամ սպիտակ առարկաներ, կամ նա, ով կառաջացնի կամ կփորձի առաջացնել, տարածել համանախակ, էպիզոտիա կամ այլ աղետներ, ով կրնոհատի կամ կփորձի ընդհատել հասարակական սպասարկման հիմնարկների աշխատանքները, պատժվում է...»: Իսկ V կոնֆերանսի (Մադրիդ, 1933 թ.) արդյունքում ընդունված արձանագրությունում նշվում է. «Ով որևիցե սոցիալական կարգը կործանելու նպատակով որևէ ձևով ահաբեկում է բնակչությանը, պատժվում է...»: Փաստորեն, այս արձանագրությամբ ահաբեկչություն համարվեց ցանկացած գործողություն, որը նպատակ ունի կործանելու սոցիալական կարգը⁹:

«Ահաբեկչություն» հասկացության իրավաբանական սահմանումը Հայաստանի Հանրապետությունում ամրագրված է ՀՀ քրեական օրենսգրքում: Գործող՝ 2022 թվականին ուժի մեջ մտած ՀՀ քրեական օրենսգրքով ահաբեկչության հասկացությունը տրված է 308-րդ հոդվածի առաջին մասում, ըստ որի՝ **ահաբեկչությունը պայթյուն, հրկիզում կամ այլ հանրավտանգ արարք կատարելը կամ դրա իրական սպառնալիքն է կամ շինություն կամ տրանսպորտային, հաղորդակցության կամ կապի միջոց, այլ հաղորդակցության ուղի զավթելը կամ պահելը՝ գույքորդված քաղաքացիական անձին կամ զինված ընդհարման ժամանակ ռազմական գործողություններին ակտիվորեն չմասնակցող անձին կյանքից զրկելու, առողջությանը ծանր կամ միջին ծանրության վնաս պատճառելու, խոշոր չափերի գույքային վնաս պատճառելու կամ այլ ծանր հետևանք առաջացնելու վտանգով, որի նպատակն է բնակչությանը կամ դրա առանձին խմբին ահաբեկելը, հանրային իշխանության մարմինների գործունեությունը կազմալուծելը, հանրային իշխանության ներկայացուցչին, պետական կամ հանրային ծառայողին կամ միջազգային կազմակերպության ներկայացուցչին կամ այլ կազմակերպությունում ծառայող անձին որևէ արարք կատարելուն կամ հանցավորի այլ պահանջը կատարելուն հարկադրելը, ինչպես նաև միջազգային պայմանագրերով ահաբեկչություն համարվող ցանկացած այլ արարք:**

Գործող ՀՀ քրեական օրենսգիրքը, ի համեմատություն 2003 թ. ընդունված ՀՀ քրեական օրենսգրքի (*այսուհետ՝ Նախկին քրեական օրենսգիրք*), ավելի համապարփակ կերպով է արտացոլում ահաբեկչության հանցակազմի էությունը: Ընդհանրությունների հետ միաժամանակ, նոր ձևակերպումը նաև արմատապես տարբերվում

⁹ Տե՛ս Ա. Հարությունյան, «Ահաբեկչության դեմ պայքարի քրեաիրավական և կրիմինոլոգիական հիմնախնդիրները» ատենախոսություն, ԵՊՀ հրատ., Երևան, 2006 թ.

A. Harutyunyan, Criminal-Legal and Criminological Issues of Combating Terrorism, Dissertation, YSU Publishing House, Yerevan, 2006.

է նախկին քրեական օրենսգրքում ամրագրված ձևակերպումից: Մասնավորաբար, եթե նախկին ձևակերպման դեպքում խոսքը գնում էր քաղաքացիական անձի կամ զինված ընդհարման ժամանակ ռազմական գործողություններին ակտիվորեն չմասնակցող անձի բացառապես մահվան կամ առողջությանը ծանր մարմնական վնաս պատճառելու կամ դրա սպառնալիքի մասին, ապա գործող իրավակարգավորմամբ նախատեսվել է «քաղաքացիական անձին կամ զինված ընդհարման ժամանակ ռազմական գործողություններին ակտիվորեն չմասնակցող անձին կյանքից զրկելու, առողջությանը ծանր կամ միջին ծանրության վնաս պատճառելու, խոշոր չափերի գույքային վնաս պատճառելու կամ այլ ծանր հետևանք առաջացնելու վտանգով» ձևակերպումը, որը, փաստորեն, նախատեսում է հնարավոր հետևանքների ավելի մեծ շրջանակ, և որը, կարծում ենք, ավելի ընդունելի է, քանի որ արտացոլում է ահաբեկչության բազմաչափ բնույթը, ապահովում է վաղ փուլում կանխարգելում, բխում է միջազգային պարտավորություններից և բարձրացնում է հասարակական անվտանգության պաշտպանվածության մակարդակը: Ընդ որում, բավական է, որ արարքը զուգորդվի նման վնաս պատճառելու վտանգով, իսկ իրական վնաս պատճառելու դեպքում արարքը կորակվի հանցագործությունների համակցությամբ: Նոր ձևակերպմամբ նշված չէ նաև, որ պետք է բացակայեն պատանդ վերցնելու կամ պահելու հանցակազմի հատկանիշները, ինչը նշված էր նախկին օրենսգրքում: Նշված հանցակազմի առկայության դեպքում արարքը կորակվի հանցագործությունների համակցությամբ¹⁰:

Ներկայումս ՀՀ-ում ահաբեկչության համար նախատեսվում է քրեական պատասխանատվությունը՝ *ազատագրվում 8-12 տարի ժամկետով*, իսկ ահաբեկչության որակյալ հանցակազմերի դեպքում՝ *ազատագրվում 10-15 տարի ժամկետով*, ինչն արդարացված է՝ պայմանավորված ներկայացրած վտանգով: Փաստորեն, այն առանձնապես ծանր հանցագործություն է:

Նոր իրավակարգավորմամբ ահաբեկչության հանցակազմի պարագայում վաղեմության ժամկետներ չեն կիրառվում, ինչը ևս արդարացված է: Բացի այդ, արգելվում է համաներում և ներում կիրառել ահաբեկչություն կատարած անձանց նկատմամբ, քանի որ դա «անհամատեղելի» է այդ հանցագործության դեմ պայքարի խնդիրների և նպատակների հետ¹¹:

Հավելենք նաև այն, որ ՀՀ քրեական օրենսգրքով քրեական պատասխանատվություն է նախատեսված միջազգային ահաբեկչության համար: Մասնավորա-

¹⁰ Տե՛ս ՀՀ քրեական նոր օրենսգրքում տեղ գտած հայեցակարգային մոտեցումների և նոր ինստիտուտների մեկնաբանման ուղեցույց, Եվրոպայի խորհուրդ, հուլիս 2022 թ., էջ 375-376.

https://advocates.am/images/gradaran/2022/Qreakan_uxecuyc_2022.pdf (մուտք 16.12.2025)

Guidelines for the Interpretation of Conceptual Approaches and new institutions contained in the New Criminal Code of the Republic of Armenia, Council of Europe, July 2022, pp. 375-376.

https://advocates.am/images/gradaran/2022/Qreakan_uxecuyc_2022.pdf (access 16.12.2025)

¹¹ Տե՛ս Լ. Հակոբյան, «Ահաբեկչության դեմ պայքարի միջազգային իրավական կարգավորումը» ատենախոսություն, ԵՊՀ հրատ., Երևան, 2007 թ., էջ 7. Լ. Hakobyan, International legal regulation of the fight against terrorism, Dissertation, YSU Publishing House, Yerevan, 2007, p. 7.

պես, այդ օրենսգրքի 152-րդ հոդվածի համաձայն՝ միջազգային ահաբեկչությունը՝ միջազգային լարվածություն կամ պատերազմ հրահրելու կամ այլ պետության ներքին վիճակն ապակայունացնելու նպատակով այդ պետության կամ միջազգային կազմակերպության ներկայացուցչին կամ դրա անունից հանդես եկող անձին առևանգելը, ազատությունից ապօրինի գրկելը, պատանդ վերցնելը կամ նրա նկատմամբ բռնություն գործադրելը կամ այդ պետության կամ միջազգային կազմակերպության ներկայացուցչության տարածքում պայթյուն, հրկիզում կամ այլ հանրափառ առարկա կատարելը՝ պատժվում է ազատազրկմամբ՝ տասից տասնհինգ տարի ժամկետով: Նույն հոդվածի երկրորդ կետով նախատեսված է ծանրացնող հանգամանք. սույն հոդվածի առաջին մասով նախատեսված անձի սպանությունը՝ պատժվում է ազատազրկմամբ՝ տասներկուսից քսան տարի ժամկետով, կամ ցմահ ազատազրկմամբ:

Միջազգային ահաբեկչության առանձնահատկությունն այն է, որ այն առնչվում է մեկից ավելի պետությունների կամ միջազգային կազմակերպությունների շահերի¹²: Միջազգային ահաբեկչությունն ուղղված է խաղաղության ու անվտանգության դեմ, իսկ ահաբեկչությունը՝ հասարակական անվտանգության դեմ: Միջազգային ահաբեկչության դեպքում դրա ծավալները չեն սահմանափակվում միայն մեկ առանձին երկրի սահմաններով, այլ դուրս գալով մեկ երկրի սահմաններից՝ ի վիճակի են դառնում առաջ բերել միջազգային քաղաքական իրադրության լուրջ լարվածություն, առանձին պետությունների միջև հարաբերությունների վատթարացում:

Ներկայումս Հայաստանի Հանրապետությունում որոշակի տարածում են փորձում ստանալ ֆաշիստական, ազգայնամոլական, ծայրահեղական գաղափարախոսությունները, որոնք հիմնականում արմատավորվում են երիտասարդության շրջանում: Ահաբեկչության տարատեսակ հանդիսացող կիրեռաահաբեկչության ոլորտում ՀՀ-ում առկա են սպառնալիքներ՝ ուղղված ՀՀ պետական քաղաքականության տեղեկատվական ապահովմանը, հայրենական տեղեկատվական միջոցների զարգացմանը, տեղեկատվական և հեռահաղորդակցական միջոցների և համակարգերի անվտանգությանը: Փաստվում է, որ վերջին շրջանում հայկական տեղեկատվական համակարգեր ներխուժելու և կայքերի աշխատանքները խափանելու փորձերը ցանցահեռների կողմից կրում են պարբերական բնույթ: Անօրինական մուտքերի ընթացքում ժամանակավորապես խափանվում են որոշ կայքերի բնականոն աշխատանքները¹³: Այս ամենը պահանջում է իրավական և ինստիտուցիոնալ մեխանիզմների շարունակական կատարելագործում:

¹² Տե՛ս Ա. Հարությունյան, «Ահաբեկչության դեմ պայքարի քրեաիրավական և կրիմինոլոգիական հիմնախնդիրները» ատենախոսություն, ԵՊՀ հրատ., Երևան, 2006 թ. A. Harutyunyan, Criminal-Legal and Criminological Issues of Combating Terrorism, Dissertation, YSU Publishing House, Yerevan, 2006.

¹³ Տե՛ս ՀՀ Նախագահի կարգադրությունը «ՀՀ-ում ահաբեկչության դեմ պայքարի ազգային ռազմավարությունը հաստատելու մասին», ՆԿ-51-Ն, Երևան, 2012թ.

Decree of the President of the Republic of Armenia “On Approving the National Strategy for Combating Terrorism in the Republic of Armenia,” NK-51-N, Yerevan, 2012.

Հայաստանի Հանրապետության համար տեղեկատվական միջավայրի պաշտպանությունը և կիրեռանվտանգության ապահովումը ազգային անվտանգության համակարգի առաջնահերթ ուղղություններից են: Տեղեկատվական տեխնոլոգիաների արագ զարգացումը, պետական կառավարման թվայնացումը և հանրային ծառայությունների առցանց մատչելիությունը միաժամանակ առաջ են բերում նոր ռիսկեր, որոնք կարող են օգտագործվել ոչ միայն կիրեռահանցագործների, այլև քաղաքական կամ ռազմական նպատակներով գործող խմբերի կողմից:

Կիրեռահաբեկչությունը՝ որպես ահաբեկչության ժամանակակից ձև, նպատակ ունի խափանել պետական կառավարման, տնտեսական, ֆինանսական և հասարակական ենթակառուցվածքների գործունեությունը: Այդպիսի գործողությունները կարող են ներառել տվյալների ապօրինի յուրացում կամ փոփոխություն, ռազմավարական նշանակություն ունեցող տեղեկատվության ոչնչացում կամ հրապարակում, ինչպես նաև ապատեղեկատվական քարոզչություն:

ՀՀ իրավական համակարգում առկա կարգավորումները դեռևս պահանջում են հստակեցում և համապատասխանեցում միջազգային ստանդարտներին: Հատուկ ուշադրություն է անհրաժեշտ դարձնել պետական և ռազմավարական նշանակություն ունեցող ենթակառուցվածքների պաշտպանությանը՝ ներառյալ էներգետիկ, տրանսպորտային, ֆինանսական և կապի համակարգերը:

Կիրեռահաբեկչության դեմ արդյունավետ պայքարը հնարավոր է միայն այն դեպքում, երբ ապահովվում է համակարգային մոտեցում, որը ներառում է օրենսդրական, տեխնոլոգիական, կազմակերպական և կրթական միջոցառումների համադրություն: Այս առումով առաջնային նշանակություն ունի հանրային իրազեկման բարձրացումը, մասնագիտացված կադրերի պատրաստումը և միջազգային համագործակցության ամրապնդումը:

2. Ահաբեկչություն հանցակազմի իրավական վերլուծությունը

2.1. Ահաբեկչություն հանցակազմի տարրերը. օբյեկտ, օբյեկտիվ կողմ

ՀՀ քրեական օրենսգրքով որպես հանցագործություն նախատեսված յուրաքանչյուր արարք ոտնձգում է որոշակի օբյեկտի դեմ, նրան էական վնաս է պատճառում կամ այդպիսի վնաս հասցնելու սպառնալիք է բովանդակում: Թեև ՀՀ քրեական օրենսգրքը հանցագործության օբյեկտի հասկացության բնորոշում չի պարունակում, սակայն առանձին հոդվածների բովանդակությունից, ինչպես նաև առկա տեսական գրականությունից և դոկտրինից կարելի է եզրակացություն անել դրա մասին: Հանցագործության օբյեկտը հանդես է գալիս որպես հիմնական հասարակական հարաբերությունների՝ մարդու և քաղաքացու իրավունքների ու ազատությունների, իրավաբանական անձանց իրավունքների, սեփականության, շրջակա միջավայրի, հասարակական կարգի ու անվտանգության, սահմանադրական կարգի, խաղաղության և մարդկության անվտանգության հարաբերակցություն:

Ահաբեկչության հանցակազմի տարրերի ուսումնասիրությունը կատարենք ՀՀ քրեական օրենսգրքի 308-րդ հոդվածի հիման վրա:

Նախ նշենք, որ այդ հոդվածի երկրորդ մասով սահմանված են ահաբեկչության հանցակազմի ծանրացնող հանգամանքները: Դրանց շրջանակը նախկինում գործող իրավակարգավորման համեմատ բավականին նեղացել է: Ներկայումս նախատեսված է երկու ծանրացնող հանգամանք. (1) *նույն հոդվածի առաջին մասով նախատեսված արարքը, որը կատարվել է հանցավոր կազմակերպության կողմից կամ* (2) *ատոմային էներգիայի օգտագործման օբյեկտի վրա հարձակմամբ կամ միջուկային կամ ռադիոակտիվ նյութի կամ իոնացնող ճառագայթման այլ աղբյուրի կամ զանգվածային ոչնչացման զենքի, թունավոր, քիմիական կամ կենսաբանական նյութի օգտագործմամբ*:

Համեմատական իրավական վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ մի շարք պետություններում որպես ծանրացնող հանգամանք նախատեսված է նաև **մարդու մահ առաջացնելը**: Նման մոտեցումն արդարացված է, քանի որ այն ապահովում է հանցանքի վտանգավորության և պատժի խստության համաչափությունը: Կարծում ենք՝ Լեհաստանի, Ֆինլանդիայի, Ուկրաինայի և այլ երկրների օրինակով կարող ենք ծանրացնող հանգամանքները համարել՝ ավելացնելով «եթե առաջացրել է մարդու մահ»:

Բացի այդ, հիմնական հանցակազմում խոսվում է խոշոր չափերի գույքային վնաս պատճառելու վտանգի մասին, ուստի, որպես ծանրացնող հանգամանք, կարելի է սահմանել նաև «գուգորդվել է առանձնապես խոշոր չափերի գույքային վնաս պատճառելու վտանգով»:

Անդրադառնալով հանցակազմի որակյալ տեսակներից հոդվածի 2-րդ մասի 2-րդ կետով նախատեսված՝ *«ատոմային էներգիայի օգտագործման օբյեկտի վրա հարձակմամբ կամ միջուկային կամ ռադիոակտիվ նյութի կամ իոնացնող ճառագայթման այլ աղբյուրի կամ զանգվածային ոչնչացման զենքի, թունավոր, քիմիական կամ կենսաբանական նյութի օգտագործմամբ»* ծանրացնող հանգամանքին՝ նշենք, որ ՀՀ-ում առկա է գործող ատոմային էլեկտրակայան, և միջուկային ահաբեկչության վտանգն առավել քան բարձր է: Իհարկե, սույն ծանրացնող հանգամանքի պարագայում խոսքը միայն միջուկային կամ ռադիոակտիվ ահաբեկչության մասին չէ, այլ դրա մի շարք վտանգավոր դրսևորումների, և այս համատեքստում քննարկվող ծանրացնող հանգամանքի նախատեսումն արդարացված է¹⁴:

Ինչպես տեսնում ենք, ահաբեկչությունը բազմաբնույթ և բազմօբյեկտ հանցագործություն է: Ահաբեկչության ընդհանուր, սեռային և տեսակային օբյեկտ-

¹⁴ Տե՛ս ՀՀ քրեական նոր օրենսգրքում տեղ գտած հայեցակարգային մոտեցումների և նոր ինստիտուտների մեկնաբանման ուղեցույց, Եվրոպայի խորհուրդ, հուլիս 2022 թ., էջ 376 https://advocates.am/images/gradaran/2022/Qreakan_uxecuyc_2022.pdf (մուտք 16.12.2025)
Guidelines for the Interpretation of Conceptual Approaches and new institutions contained in the New Criminal Code of the Republic of Armenia, Council of Europe, July 2022, p. 376.
https://advocates.am/images/gradaran/2022/Qreakan_uxecuyc_2022.pdf (access 16.12.2025)

ները **հասարակական կարգն ու անվտանգությունն են**, իսկ անմիջական օբյեկտը **անձանց անորոշ շրջանակի, կազմակերպությունների և օբյեկտների կենսական շահերի պաշտպանվածությանն ուղղված հասարակական հարաբերություններն է, շինությունների, տրանսպորտի, կապի և հաղորդակցության միջոցների անվտանգությունն ու ամբողջականությունը**: Միևնույն ժամանակ, այն ունեցում է նաև **հանրային իշխանության մարմինների, հասարակական հաստատությունների և այլ սոցիալական ինստիտուտների բնականոն գործունեության, քաղաքացիների կյանքի և առողջության, նրանց գույքի** դեմ: Վերջիններս էլ հենց կազմում են ահաբեկչության լրացուցիչ օբյեկտը:

Ի տարբերություն օբյեկտի՝ որպես հանցակազմի պարտադիր հատկանիշի, հանցանքի առարկան ընտրովի հատկանիշ է, որը որոշ հանցագործություններում կարող է բացակայել: Սույն հոդվածում ահաբեկչության առարկան վերլուծության չենք ենթարկի, քանի որ այն խնդրահարույց է քննարկվող հանցակազմի պարագայում, և սրա վերաբերյալ առկա են տարաբնույթ մեկնաբանություններ:

Հանցակազմի հաջորդ պարտադիր և էական տարրը օբյեկտիվ կողմն է: Ահաբեկչության օբյեկտիվ կողմը դրսևորվում է պայթյուն, հրկիզում կամ այլ հանրավտանգ արարք կատարելով կամ դրա իրական սպառնալիքով կամ շինություն կամ տրանսպորտային, հաղորդակցության կամ կապի միջոց, այլ հաղորդակցության ուղի զավթելով կամ պահելով: Ահաբեկչության հանցակազմը ենթադրում է, որ դրանց արդյունքում առկա է քաղաքացիական անձին կամ զինված ընդհարման ժամանակ ռազմական գործողություններին ակտիվորեն չմասնակցող անձին կյանքից զրկելու, առողջությանը ծանր կամ միջին ծանրության վնաս պատճառելու, խոշոր չափերի գույքային վնաս պատճառելու կամ այլ ծանր հետևանք առաջացնելու անմիջական վտանգ:

Ինչպես տեսնում ենք, ահաբեկչության օբյեկտիվ կողմը բաղկացած է երկ-ընտրելի գործողություններից՝

- պայթյուն կատարել,
- հրկիզում կատարել,
- այլ հանրավտանգ արարք կատարել,
- պայթյունի, հրկիզման, այլ հանրավտանգ արարքի իրական սպառնալիք ներկայացնել,
- շինություն զավթել կամ պահել,
- տրանսպորտային, հաղորդակցության կամ կապի միջոց զավթել կամ պահել,
- այլ հաղորդակցության ուղի զավթել կամ պահել:

Ընդ որում, հանցակազմի առկայության համար բավական է նշված գործողություններից որևէ մեկի կատարումը: Իսկ եթե անձը կատարում է դրանցից մեկից ավելին, սպա արարքը համակցությամբ չի որակվում:

Պարզաբանենք ահաբեկչության հանցակազմի օբյեկտիվ կողմի հատկանիշները:

Պայթյունը ուժգին ձայնով ուղեկցվող ինչ-որ բանի բռնկումն է նյութերի ակնթարթային քիմիական տարրալուծման և խիստ տաքացած ու բարձր ճնշում ունեցող գազերի առաջացման հետևանքով:

Հրկիզումը դիտարկվում է որպես հանցավոր դիտավորությամբ գույքը (ներառյալ՝ կառույցները և շենքերը, որտեղ կարող են մարդիկ լինել) կրակով ոչնչացնելու նպատակով հրդեհ առաջացնել, հրահրել: Հրկիզման արդյունքում վնաս է հասցվում քաղաքացիների կյանքին ու առողջությանը, հասարակության ու պետության շահերին, ի հայտ են գալիս նյութական վնասներ:

Անդրադառնանք «այլ հանրավտանգ արարք» հասկացության բովանդակության բացահայտմանը: Տվյալ դեպքում **այլ հանրավտանգ արարք** կարող ենք համարվել այն արարքները, որոնք համեմատելի են պայթյունի և հրկիզման հետ, օրինակ՝ հողերի, ջրերի աղտոտումը, ջրապաշտպան կառույցների վնասումը, ինչը կարող է ջրհեղեղի հանգեցնել, տարածքի կենսաբանական, քիմիական, ռադիոակտիվ և այլ վարակը, կենսապահովման օբյեկտներում վթարների կազմակերպումը, հիվանդությունն առաջացնող մանրէների տարածումը, որոնք կարող են համաճարակ առաջացնել, խիտ բնակեցված վայրերի, հիվանդանոցների, ուսումնական հաստատությունների վրա զինված հարձակումները, գնդակոծությունները և այլ նմանատիպ արարքներ:

Պայթյուն, հրկիզում կամ այլ հանրավտանգ արարք կատարելու իրական սպառնալիքը դրսևորվում է բնակչության, պաշտոնատար անձանց նկատմամբ հոգեբանական ներգործության տարբեր ձևերով (գրավոր, բանավոր): Մասնավորապես, այն կարող է արտահայտվել տարբեր եղանակներով՝ տպագիր հրապարակում, բանավոր հայտարարություն, տարածում հեռուստատեսությամբ, ռադիոյով կամ այլ լրատվամիջոցներով, տեղեկատվական հեռահաղորդակցման ցանցերով: Սակայն հանցակազմի առկայության համար բավարար չէ միայն սպառնալիքի առկայությունը, այն նաև պետք է լինի իրական, այսինքն՝ իրականում իրագործելի: Եթե սպառնալիքն իրական չէ, ապա, գործի հանգամանքների հետ կապված, արարքը կարող է որակվել որպես ահաբեկչության մասին սուտ տեղեկություններ տարածել:

Մրա հետ կապված՝ դատական պրակտիկայից բերենք օրինակ: Թիվ ԾԴ/0143/01/23¹⁵ քրեական գործով Ալբերտ Ջանոյանին մեղադրանք է առաջադրվել այն բանի համար, որ *նա, սպօրինի ռազմամթերք պահելով և կրելով, 2023 թվականի մայիսի 22-ին՝ ժամը 17-ի սահմաններում, այցելել է Գյումրի քաղաքի Ծիրակացի 17 հասցեում գտնվող ՀՀ ոստիկանության Ծիրակի մարզային վարչության*

¹⁵ Տե՛ս «DataLex» հանրային տեղեկատվական համակարգ
https://datalex.am:443/?app=AppCaseSearch&case_id=29554872554812711 (մուտք 16.12.2025 թ.)
 'DataLex' Public Information System
https://datalex.am:443/?app=AppCaseSearch&case_id=29554872554812711 (access 16.12.2025)

Մուշի բաժնի վարչական շենք: Հիշյալ վայրում, գրպանից հանելով և ցուցադրաբար ի ցույց դնելով «Ֆ1» տեսակի մարտական նռնակը, պետական ծառայողներ հանդիսացող՝ ՀՀ ՆԳՆ ոստիկանության Շիրակի մարզային վարչության Մուշի բաժնի աշխատակիցներին **պայթյուն կատարելու իրական սպառնալիքներ հնչեցնելով**, այն է՝ «(...) ստդին կանչեք ստեղ, թե չէ էսի որ քաշեմ գիդեք չէ ինչ կեղնի, գիտես չէ՞ որ քաշի հենց հմի ինչ կեղնի», **հարկադրել է, որ** նախ իր մոտ գտնվող ոստիկանության ղեկավար կազմի անդամները, **սպա՝ պետական ծառայողները թույլատրեն իր ելքը Հայաստանի Հանրապետությունից՝** այդ կերպ իրականացնելով ահաբեկչություն, որպիսի պահանջը **ահաբեկել է տվյալ վայրում գտնվող բնակչության առանձին խմբին**, քանի որ այն **գուզորդվել է ինչպես իր, այնպես էլ այլ անձանց կյանքից գրկելու, առողջությանը ծանր կամ միջին ծանրության վնաս պատճառելու, խոշոր չափերի գույքային վնաս պատճառելու կամ այլ ծանր հետևանք առաջացնելու վտանգով**: Արեւոտ Ջանոյանն իր հակաիրավական գործողությունները դադարեցրել է միայն ներկայացված պահանջը ոստիկանության ծառայողների կողմից կատարելուց հետո: Ինչպես տեսնում ենք, սույն դեպքում ահաբեկչություն է տեղի ունեցել, որի օբյեկտիվ կողմը դրսևորվել է պայթյուն կատարելու իրական սպառնալիքով:

Կարծում ենք՝ սպառնալիքը ահաբեկչության հանցակազմում չպետք է սահմանափակվի՝ միայն պայթյուն, հրկիզում կամ այլ հանրափտանգ արարք կատարելով: Առաջարկում ենք հանցակազմի սկզբնական հատվածը փոփոխել և ձևակերպել հետևյալ կերպ. «Պայթյուն, հրկիզում կամ այլ հանրափտանգ արարք կատարելը կամ շինություն կամ տրանսպորտային, հաղորդակցության կամ կապի միջոց, այլ հաղորդակցության ուղի զավթելը կամ պահելը կամ դրանց իրական սպառնալիքը՝ գուզորդված (...)»։ Այս առաջարկը հիմնավորվում է այն վարկածով, որ հնարավոր է անձի կողմից ներկայացվի շինություն կամ տրանսպորտային, հաղորդակցության կամ կապի միջոց, այլ հաղորդակցության ուղի զավթելու կամ պահելու սպառնալիք, ինչի պարագայում հարց է առաջանում, թե ինչպես պետք է որակվի անձի արարքը:

Շինություն, տրանսպորտային, հաղորդակցության կամ կապի միջոց, այլ հաղորդակցության ուղի զավթելը կամ պահելը ահաբեկչության հանցակազմի օբյեկտիվ կողմի նոր բաղադրիչներ են: Դրանք ահաբեկչության հանցակազմի օբյեկտիվ կողմի մեջ ընդգրկվել են 2022 թ. ուժի մեջ մտած ՀՀ քրեական օրենսգրքով, ինչը, ըստ մեզ, արդարացված է, քանի որ շինությունները, տրանսպորտային միջոցները, հաղորդակցության ու կապի միջոցները կենսական նշանակություն ունեն հանրային և ազգային անվտանգության համար: Դրանց թիրախավորումը խաթարում է հասարակության բնականոն կյանքը, հասարակական անվտանգությունը:

Չավթելը դրսևորվում է նրանով, որ հանցավորը բռնության կամ այլ ապօրինի եղանակով հսկողություն է սահմանում համապատասխան շինության, տրանսպորտային, հաղորդակցության կամ կապի միջոցի նկատմամբ, կամ էլ

սահմանափակում է շինության, տրանսպորտային միջոցի ներսում գտնվող անձանց ազատությունը և հնարավորություն ստանում տնօրինել դրանք¹⁶: Իսկ շինություն, տրանսպորտային, հաղորդակցության կամ կապի միջոց, այլ հաղորդակցության ուղի պահելը դրսևորվում է գավթած օբյեկտների ազատումը բռնությամբ խոչընդոտելու ձևով¹⁷:

Հիմնականում ահաբեկչություններն իրականացվում են այնպիսի շինություններ գավթելով կամ պահելով, ինչպիսիք են՝ առևտրի կենտրոնները, գվարձանքի վայրերը, պետական նշանակության շենքերը:

Ահաբեկչության հանցակազմի օբյեկտիվ կողմի պարտադիր տարր է նաև այն, որ վերոնշյալ գործողությունները գուցորդված լինեն քաղաքացիական անձին կամ գինված ընդհարման ժամանակ ռազմական գործողություններին ակտիվորեն չմասնակցող անձին կյանքից զրկելու, առողջությանը ծանր կամ միջին ծանրության վնաս պատճառելու, խոշոր չափերի գույքային վնաս պատճառելու կամ այլ ծանր հետևանք առաջացնելու վտանգով: **Ընդ որում, բավական է միայն նման վտանգի առաջացումը, ինչը պետք է լինի իրական:** Վտանգի իրական լինելը որոշվում է յուրաքանչյուր կոնկրետ դեպքում:

Խոշոր չափերի գույքային վնաս պատճառելու վտանգը գնահատվում է այն նյութական օբյեկտների արժեքով և նշանակությամբ, որոնց ոչնչացման կամ վնասման սպառնալիք էր ստեղծված: ՀՀ քրեական օրենսգրքի 3-րդ հոդվածի 17-րդ կետում, ի թիվս այլնի, տրված է պատճառված **գույքային վնասի խոշոր չափը**, այն է՝ **հինգ միլիոն Հայաստանի Հանրապետության դրամը չգերազանցող գումարը (արժեքը):**

Ահաբեկչական գործողությունները պետք է **գուցորդված լինեն նաև այլ ծանր հետևանքներ առաջացնելու վտանգով:** «Այլ ծանր հետևանք» հասկացությունը պարզաբանված է ՀՀ քրեական օրենսգրքի 3-րդ հոդվածում, այն է՝ *«սույն օրենսգրքի Հատուկ մասի համապատասխան հոդվածում, հոդվածի մասում կամ կետում թվարկված հետևանքներին համարժեք կամ համաբնույթ վտանգավորություն ներկայացնող հանգամանք»:* Քննարկվող հանցակազմի դեպքում այլ ծանր հետևանքների մեջ կարող են մտնել պետական ու տեղական ինքնակառավարման մարմինների գործունեության ապակազմակերպումը, բնապահպանական իրադրության էական վատթարացումը (ներքին և մակերևութային ջրերի, մթնոլորտի և շրջակա միջավայրի) և այլն¹⁸:

¹⁶ Տե՛ս Հայաստանի Հանրապետության քրեական իրավունք, հատուկ մաս, վեցերորդ հրատարակություն, ԵՊՀ հրատ., Երևան, 2012 թ., էջ 526. “Criminal Law of the Republic of Armenia, Special Part”, Sixth Edition, YSU Publishing House, Yerevan, 2012, p. 526.

¹⁷ Տե՛ս Հայաստանի Հանրապետության քրեական իրավունք, հատուկ մաս, վեցերորդ հրատարակություն, ԵՊՀ հրատ., Երևան, 2012 թ., էջ 523. “Criminal Law of the Republic of Armenia, Special Part”, Sixth Edition, YSU Publishing House, Yerevan, 2012, p. 523.

¹⁸ Տե՛ս Шихов А. Л., Характеристика объективных признаков террористического акта. <https://cyberleninka.ru/article/n/harakteristika-obektivnyh-priznakov-terroristicheskogo-akta/viewer> (access 16.12.2025)

Ահաբեկչություն է համարվում նաև միջազգային պայմանագրերով ահաբեկչություն համարվող ցանկացած այլ արարք: Օրինակ՝ «Ահաբեկչության դեմ պայքարում Անկախ Պետությունների Համագործակցության մասնակից պետությունների համագործակցության մասին» պայմանագրով սահմանված են ահաբեկչության օբյեկտիվ կողմի տարատեսակ դրսևորումներ:

Այժմ անդրադարձ կատարենք ահաբեկչության հանցակազմի որակյալ տեսակների օբյեկտիվ կողմին: Այստեղ վերլուծության չենք ենթարկի հանցակազմի որակյալ տեսակներից առաջինը («կատարվել է հանցավոր կազմակերպության կողմից»), քանի որ օբյեկտիվ կողմը նույնն է, պարզապես նախատեսված է հատուկ սուբյեկտ:

ՀՀ քրեական օրենսգրքի 308-րդ հոդվածի երկրորդ մասով սահմանված է ահաբեկչության ծանրացնող հաջորդ հանգամանքը՝ *հողվածի առաջին մասում նախատեսված արարքը կատարվել է առումային էներգիայի օգտագործման օբյեկտի վրա հարձակմամբ կամ միջուկային կամ ռադիոակտիվ նյութի կամ իոնացնող ճառագայթման այլ աղբյուրի կամ զանգվածային ոչնչացման զենքի, թունավոր, քիմիական կամ կենսաբանական նյութի օգտագործմամբ*: Հաշվի առնելով ահաբեկչության դեմ պայքարի վերաբերյալ միջազգային կոնվենցիաները և փորձը՝ առաջարկում ենք այս ծանրացնող հանգամանքում ավելացնել նաև պլաստիկ պայթուցիկ նյութերը, քանի որ ահաբեկչական ակտերի իրականացման ժամանակ այդպիսիք բազմիցս օգտագործվում են:

Զանգվածային ոչնչացման զենքի, միջուկային կամ ռադիոակտիվ նյութի կամ իոնացնող ճառագայթման այլ աղբյուրի կամ թունավոր, քիմիական կամ կենսաբանական նյութի ամկայությունը հավաստելու համար անհրաժեշտ է փորձաքնության անցկացում:¹⁹

Հարկ է նշել նաև, որ **ահաբեկչության հանցակազմը ձևական է: Հանցագործությունն ավարտված համարելու համար բավական է հողվածում նշված գործողությունների կատարումը, պարտադիր չէ վտանգավոր հետևանքների առաջացումը**: Սակայն հողվածում նշված գործողությունները պետք է այդպիսի հետևանքներ առաջացնելու վտանգ ստեղծեն:

2.2. Ահաբեկչության հանցակազմի տարրերը.

սուբյեկտ, սուբյեկտիվ կողմ

Հանցագործությունն անհնար է առանց այն կատարող անձի: Այդ իսկ պատճառով քրեաիրավական դոգմատիկայում ընդունված է, որ հանցակազմի պարտադիր տարրերից է հանցագործության սուբյեկտը, առանց որի քրեական պատասխանատվությունը բացառվում է:

¹⁹ Տե՛ս Հայաստանի Հանրապետության քրեական իրավունք, հատուկ մաս, վեցերորդ հրատարակություն, ԵՊՀ հրատ., Երևան, 2012 թ., էջ 515.

“Criminal Law of the Republic of Armenia, Special Part”, Sixth Edition, YSU Publishing House, Yerevan, 2012, p. 515.

ՀՀ քրեական օրենսգրքի 19-րդ հոդվածի առաջին կետով սահմանվում է, որ *քրեական պատասխանատվության ենթակա է մեղսունակ ֆիզիկական անձը, որի 16 տարին լրացած է եղել հանցանքը կատարելու պահին, ինչպես նաև իրավաբանական անձը*: Նույն հոդվածի երկրորդ կետով ամրագրված են այն հանցանքները, որոնց համար քրեական պատասխանատվություն սահմանված է հանցանքը կատարելու պահին անձի 14 տարին լրանալու դեպքում: Այդ հանցանքների շարքում ահաբեկչությունն ամրագրված չէ: Այստեղ, ի դեպ, հավելենք, որ Ռուսաստանի Դաշնության քրեական օրենսգիրքը 14 տարեկանից է պատասխանատվություն սահմանում ահաբեկչության համար²⁰, ինչը ռուսական գրականության մեջ բազմաթիվ քննադատությունների տեղիք է տալիս՝ որպես չափազանց խիստ և անչափահասների սոցիալական վերաինտեգրման հնարավորությունները սահմանափակող:

Իրավաբանական անձի՝ հանցագործության սուբյեկտ համարվելը նորոյթ է Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրական դաշտում: Երկար տարիներ իրավաբանական անձը ՀՀ քրեական օրենսգրքով հանցագործության սուբյեկտ չի համարվել: Եվ միայն 2021 թ. ընդունված և 2022 թ. ուժի մեջ մտած ՀՀ քրեական օրենսգրքով առաջին անգամ իրավաբանական անձը համարվում է հանցագործության սուբյեկտ:

Այսպիսով՝ *ահաբեկչության սուբյեկտ է համարվում ահաբեկչության կատարման պահին 16 տարին լրացած ցանկացած ֆիզիկական մեղսունակ, այսինքն՝ հանցանքի կատարման պահին իր արարքի հակաիրավականությունը գիտակցելու և այն ղեկավարելու ունակություն ունեցած անձ, ինչպես նաև ցանկացած իրավաբանական անձ*:

Ահաբեկչության որակյալ հանցակազմերից առաջինի դեպքում օրենքով նախատեսված է հատուկ սուբյեկտ, այն է՝ հանցավոր կազմակերպությունը: ՀՀ քրեական օրենսգրքի 50-րդ հոդվածի երրորդ մասի համաձայն՝ *հանցանքը համարվում է հանցավոր կազմակերպության կողմից կատարված, եթե կատարվել է մեկ կամ մի քանի հանցանքներ կատարելու համար ստեղծված երեք կամ ավելի անձից բաղկացած կայուն խմբի կամ խմբերի միավորման կողմից*: Հանցանքը համարվում է հանցավոր կազմակերպության կողմից կատարված նաև այն դեպքում, երբ դա ստեղծված կամ ղեկավարող անձի դիտավորության մեջ ընդգրկված հանցանքն անմիջականորեն կատարել է խմբի թեկուզ մեկ անդամը կամ խմբի առաջադրանքով՝ դրա անդամ չհանդիսացող անձը:

Այժմ վերլուծության ենթարկենք ահաբեկչության սուբյեկտիվ կողմը: Ահա-

²⁰ Տե՛ս Ա. Մարգարյան, «Տարիքը որպես քրեական պատասխանատվության անհրաժեշտ նախադրյալ» հոդված, Բանբեր Երևանի համալսարանի. Իրավագիտություն, 2019, № 2 (29), ԵՊՀ հրատ., 2019 թ. http://www.old.ysu.am/files/05A_Margaryan-1571915681-.pdf (մուտք 16.12.2025 թ.)

A. Margaryan, “Age as a Necessary Prerequisite for Criminal Liability” article, Bulletin of Yerevan University: Law, 2019, No. 2 (29), YSU Publishing House, 2019.

http://www.old.ysu.am/files/05A_Margaryan-1571915681-.pdf (access 16.12.2025)

բեկչության սուբյեկտիվ կողմը կարևորագույն նշանակություն ունի: Վերլուծելով ՀՀ քրեական օրենսգրքի 308-րդ հոդվածը՝ կարող ենք եզրակացնել, որ **սահաբեկչության սուբյեկտիվ կողմը բնութագրվում է ուղղակի դիտավորությամբ:** Այսինքն՝ հանցավորը գիտակցում է իր արարքի այն փաստական հանգամանքները, որոնք հանցակազմի հատկանիշ են, և այդ արարքը կատարելը նրա նպատակն է կամ նպատակին հասնելու միջոցը: Ահաբեկչություն կատարող անձը գիտակցում է, որ իր կատարած արարքը վտանգավոր է մեկ այլ անձի, պետության կամ հասարակության շահերի համար և հակասում է ընդհանուր թույլատրելի բոլոր նորմերին:

Ընդ որում, ներկայումս ուղղակի դիտավորությունը որպես սուբյեկտիվ կողմ է հանդես գալիս սահաբեկչության թե՛ հիմնական, թե՛ որակյալ հանցակազմերի պարագայում: Մինչդեռ, 2003 թ. ընդունված ՀՀ քրեական օրենսգրքով սահաբեկչության առավել ծանրացնող հանգամանք հանդիսացող «մարդու մահ կամ այլ ծանր հետևանքներ առաջացնելը» պարտադիր պետք է լիներ անգործությամբ, այսինքն՝ անձը կա՛մ պետք է նախատեսեր իր գործողության (անգործության)՝ հանրության համար վտանգավոր հետևանքների՝ մարդու մահվան կամ այլ ծանր հետևանքների առաջացման հնարավորությունը, սակայն առանց բավարար հիմքերի՝ ինքնավստահորեն հույս ունենար, որ դրանք կկանխվեն (հանցավոր ինքնավստահություն), կա՛մ չպետք է նախատեսեր իր գործողության (անգործության)՝ հանրության համար վտանգավոր հետևանքների՝ մարդու մահվան կամ այլ ծանր հետևանքների առաջացման հնարավորությունը, թեև տվյալ իրադրությունում պարտավոր լիներ և ի վիճակի լիներ նախատեսել դրանք (հանցավոր անվտանգություն): Այս ծանրացնող հանգամանքը գործող օրենսգրքով այլևս նախատեսված չէ:

Քննարկվող հանցակազմի պարտադիր հատկանիշն է նպատակը: Հոդվածում նշված գործողությունները կատարվում են բնակչությանը կամ դրա առանձին խմբին սահաբեկելու, հանրային իշխանության մարմինների գործունեությունը կազմալուծելու, հանրային իշխանության ներկայացուցչին, պետական կամ հանրային ծառայողին կամ միջազգային կազմակերպության ներկայացուցչին կամ այլ կազմակերպությունում ծառայող անձին որևէ արարք կատարելուն կամ հանցավորի այլ պահանջը կատարելուն հարկադրելու նպատակով: Հանցակազմի ձևակերպումից բխում է, որ **նշված նպատակներից ցանկացածի առկայությունը բավարար է արարքը սահաբեկչություն որակելու համար:** Այս նպատակների բացակայությունը բացառում է սահաբեկչության հանցակազմի առկայությունը:

Կարծում ենք՝ օրենսդրի կողմից ճիշտ է «հանցավորի այլ պահանջը կատարելուն հարկադրելու» նպատակը հանցակազմում ընդգրկելը, քանզի այդպիսի ձևակերպումը բաց է և տարածական մեկնաբանության հիմք կարող է հանդիսանալ: Նպատակը չի սահմանափակվում միայն որոշակի արարք կատարելուն

հարկադրելով (օրինակ՝ կարող է այլ պահանջ լինել՝ որոշակի արարք չկատարելը): Սակայն կարծում ենք, որ կարելի էր ձևակերպումը տալ հետևյալ կերպ. «հանցավորի այլ անօրինական պահանջը կատարելուն հարադրելու նպատակով», քանի որ օրինական պահանջի դեպքում արդեն ինքնիրավչության հանցակազմի (ՀՀ քրեական օրենսգրքի 460-րդ հոդված) առկայություն կարող է լինել:

Մեր կողմից քննարկվող հանցակազմի պարագայում բնակչությանը կամ դրա առանձին խմբին ահաբեկելը դիտարկվում է որպես միջանկյալ, միջնորդավորված նպատակ²¹, քանի որ ծառայում է այլ նպատակների հասնելու միջոց: Ահաբեկումը արարքի հոգեբանական իմաստն է, որի միջոցով ահաբեկիչը ձգտում է հասնել այլ նպատակի: Այսինքն՝ ահաբեկումն ինքնանպատակ չէ²²:

Նշենք նաև, որ 2003 թ. ընդունված ՀՀ քրեական օրենսգրքով որպես ահաբեկչության նպատակ նշվում էր հասարակական անվտանգությունը խախտելը, բնակչությանն ահաբեկելը կամ պետական մարմնի կամ պաշտոնատար անձի որոշման ընդունման վրա ներգործելը կամ հանցավորի ապօրինի այլ պահանջը կատարելը: Համեմատական վերլուծության ենթարկելով ներկայիս կարգավորման հետ՝ կարող ենք եզրակացնել, որ հասարակական անվտանգությունը խախտելը այլևս ահաբեկչության պարտադիր նպատակ չի համարվում: Կարծում ենք՝ դա պայմանավորված է նրանով, որ հանցակազմն ընդգրկված է հենց հասարակական անվտանգության դեմ ուղղված հանցագործությունների շարքում, և ահաբեկչություն կատարելով՝ հանցավորը այսպես թե այնպես ոտնձգում է հասարակական անվտանգության դեմ, խախտում է այն: Բացի այդ, նախկին կարգավորմամբ որպես նպատակ սահմանված էր միայն բնակչությանն ահաբեկելը, իսկ ներկայումս այդ սահմանումն իրավացիորեն ընդարձակվել է՝ դառնալով «բնակչությանը կամ դրա առանձին խմբին ահաբեկելը»:

Ահաբեկչության հանցակազմի դեպքում **շարժառիթներն ու հույզերը** սուբյեկտիվ կողմի պարտադիր հատկանիշներ չեն, սակայն դրանք թույլ են տալիս ճիշտ որոշել արարքի հասարակական վտանգավորության աստիճանը, մեղքի ձևը և այլն²³: Դրանք կարող են հաշվի առնվել պատասխանատվության և պատժի անհատականացման համար: Ահաբեկչության շարժառիթները կարող են լինել քաղաքական, կրոնական, գաղափարական, վրեժխնդրական և այլ բնույթի:

²¹ Ст'у Кызродев К. Б., Субъективные признаки состава террористического акта и иных преступлений террористической направленности, Международный научный журнал «Вестник науки» № 11 (68) Том 1. ноябрь 2023 г.

<https://cyberleninka.ru/article/n/subektivnye-priznaki-sostava-terroristicheskogo-akta-i-inyh-prestupleniy-terroristicheskoy-napravlennosti/viewer> (access 16.12.2025)

²² Ст'у Ա. Հարությունյան, «Ահաբեկչության դեմ պայքարի քրեաիրավական և կրիմինոլոգիական հիմնախնդիրները» ատենախոսություն, ԵՊՀ հրատ., Երևան, 2006 թ.: А. Harutyunyan, *Criminal-Legal and Criminological Issues of Combating Terrorism*, Dissertation, YSU Publishing House, Yerevan, 2006.

²³ Ст'у Беляева М. Г., Анализ субъективной стороны преступления на примере состава преступления, предусмотренного ст. 205 УК РФ «Террористический акт», Современные инновации № 7(21) 2017. <https://cyberleninka.ru/article/n/analiz-subektivnoy-storony-prestupleniya-na-primere-sostava-prestupleniya-predusmotrennogo-st-205-uk-rf-terroristicheskoy-akt/viewer> (access 16.12.2025)

3. Ահաբեկչության հանցակազմի սահմանազատումը հարակից հանցակազմերից

Հանցավոր արարքի որակման գործընթացում հաճախ առաջանում է հարակից հանցագործությունների սահմանազատման խնդիր: Ահաբեկչության հանցակազմը, լինելով բազմաբնույթ և բազմաշերտ երևույթ, հաճախ իր օբյեկտիվ կողմով ու նպատակներով նմանվում է այլ հանցագործությունների: Սույն գլխում համեմատական վերլուծության կենթարկենք և կսահմանազատենք ահաբեկչության հանցակազմը այլ հանցագործություններից:

Ինչպես արդեն նախորդ գլխում նշեցինք, ահաբեկչության հանցակազմը ներառված է ՀՀ քրեական օրենսգրքի «Հասարակական անվտանգության դեմ ուղղված ընդհանուր բնույթի հանցագործությունների» գլխում: Նույն գլխում ընդգրկված են նաև ահաբեկչական բնույթի մի շարք այլ հանցագործություններ՝ «Ահաբեկչական գործունեությանը նպաստելը», «Ահաբեկչական գործունեությունը ֆինանսավորելը», «Ահաբեկչական կազմակերպություն ստեղծելը կամ ղեկավարելը», «Ահաբեկչական կազմակերպությանը մասնակցելը», «Ահաբեկչությունն արդարացնելը, քարոզելը կամ ահաբեկչություն կատարելու կոչերը, ինչպես նաև այդպիսի կոչեր պարունակող նյութեր կամ առարկաներ տարածելը», «Ահաբեկչության մասին սուտ տեղեկություններ տարածելը»: Այս հանցակազմերի մեծ մասը նորույթ է ՀՀ քրեական օրենսգրքում: Դրանց համար քրեական պատասխանատվություն նախատեսվել է 2021 թ. մայիսի 05-ի ՀՀ քրեական օրենսգրքում:

Այն դեպքերում, երբ անձը չի նախապատրաստվում կոնկրետ ահաբեկչության կամ հողվածում նշված այլ հանցանքների, այլ, ընդհանուր առմամբ, հավաքագրվում է հնարավոր ահաբեկչական բնույթի հանցագործություններ կատարելու համար կամ սովորում կամ սովորեցնում է հողվածում նշված հանցանքներ կատարելու հմտությունները, անցնում է պատրաստություն համապատասխան ճամբարներում կամ այդ նպատակով ճանապարհորդում է, ապա քրեական պատասխանատվության պետք է ենթարկվի ոչ թե ահաբեկչության, այլ **ահաբեկչական գործունեությանը նպաստելու** համար: Բավական է միայն, որ անձը կատարի հողվածում նշված արարքներից որևէ մեկը կամ մի քանիսը:

Քրեական պատասխանատվություն է նախատեսված նաև **ահաբեկչական կազմակերպություն ստեղծելու, ղեկավարելու, դրան մասնակցելու** համար: Այս հանցագործությունը, կարելի է ասել, ահաբեկչության նախապատրաստություն է իրենից ենթադրում: Եթե անձը ստեղծում կամ ղեկավարում է ահաբեկչական կազմակերպություն և միևնույն ժամանակ կատարում է ահաբեկչության հանցակազմում ընդգրկված գործողություններից որևէ մեկը, ապա այս դեպքում նա պատասխանատվության կենթարկվի ահաբեկչության և ահաբեկչական կազմակերպություն ստեղծելու կամ ղեկավարելու համակցությամբ: Իսկ եթե այդպիսի կազմակերպության մասնակցի կողմից կատարվում է կոնկրետ ահաբեկչական

գործողություն, ապա արարքը որակվում է ահաբեկչության և ահաբեկչական կազմակերպությանը մասնակցելու համակցությամբ:

Կարծում ենք՝ ավելի ճիշտ կլիներ այս երկու հանցակազմերը միավորել մեկ հոդվածում՝ որպես «ահաբեկչական կազմակերպություններ ստեղծել կամ դեկավարել կամ դրանց մասնակցել»՝ հաշվի առնելով դրանց միանման բնույթը:

Եվ, վերջապես, քրեական պատասխանատվություն է նախատեսված նաև **ահաբեկչության մասին սուտ տեղեկություններ տարածելու** համար, ինչը ՀՀ դատական պրակտիկայում ամենից շատ հանդիպող հանցանքն է: Իրականությանը չհամապատասխանող կամ այն խեղաթուրող ահաբեկչության մասին տեղեկությունների տարածումը վտանգում է հասարակական անվտանգությունը: Նախորդ գլխում արդեն նշեցինք, որ ահաբեկչության հանցակազմի օբյեկտիվ կողմի մաս կազմող պայթյուն, հրկիզում կամ այլ հանրավտանգ արարք կատարելու իրական սպառնալիքը կարող է արտահայտվել այդ մասին տեղեկություններ տարածելով: Սակայն ահաբեկչության հանցակազմի առկայության համար անհրաժեշտ է, որ սպառնալիքը լինի իրական: Եվ միայն այն դեպքում, երբ սպառնալիքն իրական չէ, գործի հանգամանքներով պայմանավորված, արարքը կարող է որակվել որպես ահաբեկչության մասին սուտ տեղեկություններ տարածել:

Այժմ անդրադառնանք այլ՝ ոչ ահաբեկչական բնույթի հանցագործություններից ահաբեկչության հանցակազմի սահմանազատմանը:

Ահաբեկչության հանցակազմը իր օբյեկտիվ կողմով նման է **այլ անձանց կյանքի համար վտանգավոր եղանակով սպանությանը**: Այլ անձանց կյանքի համար վտանգավոր եղանակ կարող են լինել պայթյունը, հրկիզումը, մարդաշատ վայրերում կրակոցներ արձակելը, ջուր և սնունդ թունավորելը: Միևնույն ժամանակ ահաբեկչության հանցակազմի դիսպոզիցիայում նշվում են պայթյուն, հրկիզում կամ այլ հանրավտանգ արարք կատարելը (...)՝ զուգորդված քաղաքացիական անձին կամ զինված ընդհարման ժամանակ ռազմական գործողություններին ակտիվորեն չմասնակցող անձին կյանքից զրկելու (...) վտանգով: Այսինքն՝ մարդու կյանքը ահաբեկչության հանցակազմում լրացուցիչ օբյեկտ է, իսկ սպանության հանցակազմում՝ հիմնական: Բացի այդ, այլ անձանց կյանքի համար վտանգավոր եղանակով սպանության հանցակազմի դեպքում պարտադիր հանցավոր հետևանքը մարդու մահն է: Մինչդեռ, ահաբեկչության հանցակազմում մարդու մահը որպես հետևանք նախատեսված չէ, այլ նախատեսված է համապատասխան անձին կյանքից զրկելու վտանգը: Եթե այլ անձանց կյանքի համար վտանգավոր եղանակով սպանության դեպքում մահ չի առաջանում, ապա արարքը կարող է որակվել այլ անձանց կյանքի համար վտանգավոր եղանակով սպանության փորձ կամ նախապատրաստություն:

Այլ անձանց կյանքի համար վտանգավոր եղանակով սպանության հանցակազմում նպատակը սուբյեկտիվ կողմի պարտադիր հատկանիշ չէ, մինչդեռ ահաբեկչության հանցակազմի պարտադիր հատկանիշներից է նպատակը: Այսինքն,

եթե պայթյունը հանգեցրել է մարդու մահվան, բայց չի հետապնդել ահաբեկչության հանցակազմում նշված նպատակները, ապա արարքը պետք է որակել որպես այլ անձանց կյանքի համար վտանգավոր եղանակով սպանություն: Իսկ եթե ահաբեկչության հանցակազմում ընդգրկված գործողություններից մեկի արդյունքում առաջանում է մարդու մահ, ապա արարքը կորակվի սպանության և ահաբեկչության համակցությամբ: Միևնույն ժամանակ, սպանության դեպքում հանցավոր անձի նպատակը կոնկրետ որևէ անձի մահվան առաջացումն է, իսկ ահաբեկչության դեպքում հանցավորը կոնկրետ որևէ անձին կյանքից զրկելու նպատակ և դիտավորություն չունի:

Համեմատական վերլուծության ենթարկենք ահաբեկչության հանցակազմը և **հրկիզման, պայթյունի կամ հանրավտանգ այլ եղանակով գույքը ոչնչացնելու կամ վնասելու** հանցակազմը: Ահաբեկչության դիսպոզիցիայում սահմանված է պայթյուն, հրկիզում կամ այլ հանրավտանգ արարք կատարելը (...)՝ գույքողոված (...) խոշոր չափերի գույքային վնաս պատճառելու վտանգով (...): Այս երկու հանցակազմերի միջև հիմնական տարբերությունն այն է, որ ահաբեկչության դեպքում առկա է խոշոր չափերի գույքային վնաս պատճառելու վտանգ, իսկ մյուս հանցակազմի առկայության համար այդ վնասը պարտադիր պետք է պատճառվի: Երկու հանցակազմերում էլ վնասի չափը խոշոր է: Ահաբեկչության հանցակազմում սեփականության շահերը հանդես են գալիս որպես լրացուցիչ օբյեկտ, իսկ հրկիզման, պայթյունի կամ հանրավտանգ այլ եղանակով գույքը ոչնչացնելու կամ վնասելու հանցակազմում՝ հիմնական:

Ինչպես սպանության դեպքում նշեցինք, այնպես էլ այս երկու հանցակազմերի սահմանազատման հարցում էական նշանակություն ունի նպատակը, որը երկու հանցակազմերի դեպքում տարբեր է: Եթե խոշոր չափերի գույքային վնասը պատճառվում է խուլիգանական դրդումներով, ապա այն կորակվի հրկիզման, պայթյունի կամ հանրավտանգ այլ եղանակով գույքը ոչնչացնել կամ վնասել, իսկ եթե այն պատճառվում է բնակչությանը կամ դրա առանձին խմբին ահաբեկելու, հանրային իշխանության մարմինների գործունեությունը կազմալուծելու, հանրային իշխանության ներկայացուցչին, պետական կամ հանրային ծառայողին կամ միջազգային կազմակերպության ներկայացուցչին կամ այլ կազմակերպությունում ծառայող անձին որևէ արարք կատարելուն կամ հանցավորի այլ պահանջը կատարելուն հարկադրելու նպատակով՝ ահաբեկչություն:

Այժմ տարանջատենք ահաբեկչությունն ու **դիվերսիան**: Այս երկու հանցակազմերն ունեն բավականին շատ ընդհանրություններ, օրինակ՝ օբյեկտիվ կողմը և դրա եղանակը: Երկուսի դեպքում էլ կատարվում է պայթյուն, հրկիզում կամ այլ հանրավտանգ արարք, և հանցագործությունն ավարտված է համարվում դրանք կատարելու պահից: Սակայն այս երկու հանցակազմերն ունեն նաև տարբերություններ: Եթե ահաբեկչության օբյեկտը հասարակական անվտանգությունն է, ապա դիվերսիայի օբյեկտը՝ սահմանադրական կարգի հիմունքներն ու

պետության անվտանգությունն են, այսինքն՝ դիվերսիայի օբյեկտն ավելի նեղ է: Բացի այդ, տարբեր են այս երկու հանցակազմերի նպատակները: Դիվերսիայի նպատակը պետությունը թուլացնելն է, իսկ ահաբեկչության նպատակի մասին արդեն խոսվել է վերևում: Դիվերսիան ուղղված է պետության դեմ, իսկ ահաբեկչությունը կարող է ուղղված լինել նաև միջազգային կազմակերպությունների դեմ: Գործնականում դիվերսիան հիմնականում գաղտնի է իրականացվում, իսկ ահաբեկչությունը՝ բացահայտ²⁴:

Ահաբեկչությունը ընդհանրություններ ունի նաև **պատանդ վերցնելու կամ պահելու** հանցակազմի հետ: Մասնագետների մի մասը նույնիսկ այն կարծիքին է, որ պատանդ վերցնելը կամ պահելը ահաբեկչության տեսակ է համարվում: Այս կապակցությամբ նշենք, որ մեր կատարած հետազոտության և վերլուծության արդյունքում եզրահանգում ենք, որ պատանդ վերցնելը կամ պահելը մտնում է ահաբեկչության հանցակազմի մեջ: Մասնավորապես, 2005 թ. մայիսի 16-ին ընդունված «Ահաբեկչության կանխարգելման մասին» Եվրոպայի Խորհրդի կոնվենցիայում նշվում է. *«Սույն Կոնվենցիայի նպատակներով «ահաբեկչական հանցագործություն» նշանակում է՝ հավելվածում նշված պայմանագրերից որևէ մեկի շրջանակներում և այնտեղ բնորոշված ցանկացած հանցագործություն»*: Հավելվածում ընդգրկված պայմանագրերից մեկն էլ 1979 թ. դեկտեմբերի 18-ին ընդունված «Պատանդներ վերցնելու դեմ պայքարի մասին» միջազգային կոնվենցիան է, որտեղ պատանդ վերցնելն ու պահելը համարվում է հանցագործություն: Այսինքն՝ «Ահաբեկչության կանխարգելման մասին» Եվրոպայի Խորհրդի կոնվենցիայի իմաստով պատանդ վերցնելն ու պահելը ահաբեկչական հանցագործություն է դիտարկվում, իսկ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 308-րդ հոդվածում, ի թիվս այլնի, ահաբեկչություն է համարվում նաև միջազգային պայմանագրերով ահաբեկչություն համարվող ցանկացած այլ արարք: Ստացվում է, որ պատանդ վերցնելն ու պահելը ՀՀ քրեական օրենսգրքի ահաբեկչության հանցակազմի տարր է: Սակայն, եթե հաշվի առնենք, որ ահաբեկչությունն ընդհանուր նորմ է, իսկ պատանդ վերցնելը կամ պահելը՝ հատուկ, և ընդհանուր ու հատուկ նորմերի մրցակցության դեպքում գերակայում է հատուկ նորմը, ապա կարող ենք ասել, որ պատանդ վերցնելու կամ պահելու դեպքում արարքը կորակվի վերոնշյալ երկու հանցագործությունների համակցությամբ:

Նշենք, որ երկու հանցանքների օբյեկտն էլ հասարակական անվտանգությունն է: Սակայն պատանդ վերցնելու կամ պահելու հանցակազմի դեպքում բացակայում է անձանց անորոշ շրջանակի համար վտանգը: Հանցակազմերը տարբերվում են նաև նպատակներով: Պատանդ վերցնելը կամ պահելը կատարվում է պատանդին ազատելու պայմանով հանրային իշխանության ներկայա-

²⁴ St' u Мурин Н. В. , Разграничение террористического акта со смежными составами преступлений, Выпуск №6 (58), июнь 2021
<https://cyberleninka.ru/article/n/razgranichenie-terroristicheskogo-akta-so-smezhnymi-sostavami-prestupleniy/viewer> (access 16.12.2025)

ցուցին, պետական կամ հանրային ծառայողին կամ միջազգային կազմակերպության ներկայացուցչին կամ այլ կազմակերպությունում աշխատող անձին պաշտոնական կամ ծառայողական գործունեության հետ կապված արարք կատարելուն կամ այդպիսի արարք կատարելուց ձեռնպահ մնալուն հարկադրելու նպատակով, մինչդեռ, ահաբեկչության նպատակը առավելապես քաղաքական, կրոնական, գաղափարական բնույթ ունի: Պատանդ վերցնելու կամ պահելու հանցակազմում կա տուժող՝ պատանդը, ինչը ահաբեկչության հանցակազմում բացակայում է:

Ամփոփելով՝ կարող ենք ասել, որ ահաբեկչությունը այս և այլ հանցագործություններից հիմնականում տարբերվում, սահմանազատվում է նրանով, որ ահաբեկումը, սարսափեցումը, անձանց անորոշ շրջանակի մոտ վախի մթնոլորտ առաջացնելը չի հանդիսանում այլ հանցակազմերի հատկանիշ, սակայն կարող է առկա լինել անձանց գործողություններում: Այլ հանցագործությունները հիմնականում իրականացվում են ծածուկ, գաղտնի կերպով, մինչդեռ, ահաբեկչությանը բնորոշ է հրապարակայնությունը²⁵ և հանրային բնույթը: Բացի այդ, ահաբեկչությունը այլ հանցագործություններից տարբերակող էական հատկանիշ է նաև հանցագործության կատարման նպատակը:

Եզրակացություն

Ահաբեկչությունը ներկայումս համաշխարհային նշանակության ամենասուրու հրատապ խնդիրներից մեկն է: Ահաբեկչության բազմաբնույթ և բազմաբովանդակ բնույթը այն դարձնում է իրավագիտության համար յուրահատուկ բարդություն ներկայացնող երևույթ: Այն ուղղված է ոչ միայն հանրությանը վախեցնելուն, այլև հանրային իշխանության ապակազմակերպմանը և դրանով իսկ հանրային մեծ վտանգավորություն ունի:

Ահաբեկչությունը հրապարակայնորեն կատարվող հանրորեն վտանգավոր արարք է կամ դրա կատարման սպառնալիք, որն ուղղված է բնակչության կամ նրա մի մասին վախեցնելուն, հանրային իշխանության և այլ մարմինների գործունեությունը կազմալուծելուն, ահաբեկիչների պահանջները կատարելուն հարկադրելուն:

Վերլուծելով ահաբեկչության հանցակազմի տարրերը՝ կարելի է եզրակացնել, որ այն բազմօբյեկտ հանցագործություն է: Դրա հիմնական օբյեկտը հասարակական անվտանգությունն է, իսկ լրացուցիչ օբյեկտներն են՝ կյանքը, առողջությունը, գույքային հարաբերությունները, հանրային իշխանության և այլ մարմինների բնականոն գործունեությունը:

Ահաբեկչության օբյեկտիվ կողմը դրսևորվում է՝ պայթյուն, հրկիզում կամ այլ

²⁵ Տե՛ս Ա. Հարությունյան, «Ահաբեկչության դեմ պայքարի քրեաիրավական և կրիմինոլոգիական հիմնախնդիրները» ատենախոսություն, ԵՊՀ հրատ., Երևան, 2006 թ.

A. Harutyunyan, *Criminal-Legal and Criminological Issues of Combating Terrorism*, Dissertation, YSU Publishing House, Yerevan, 2006.

հանրավտանգ արարք կատարելով կամ դրա իրական սպառնալիք ստեղծելով կամ շինություն կամ տրանսպորտային, հաղորդակցության կամ կապի միջոց, այլ հաղորդակցության ուղի զավթելով կամ պահելով, որոնք պետք է գույքորդված լինեն քաղաքացիական անձին կամ զինված ընդհարման ժամանակ ռազմական գործողություններին ակտիվորեն չմասնակցող անձին կյանքից զրկելու, առողջությանը ծանր կամ միջին ծանրության վնաս պատճառելու, խոշոր չափերի գույքային վնաս պատճառելու կամ այլ ծանր հետևանք առաջացնելու վտանգով: Որակյալ հանցակազմի օբյեկտիվ կողմը դրսևորվում է՝ նույն արարքը ստոմային էներգիայի օգտագործման օբյեկտի վրա հարձակմամբ կամ միջուկային կամ ռադիոակտիվ նյութի կամ իոնացնող ճառագայթման այլ աղբյուրի կամ զանգվածային ոչնչացման զենքի, թունավոր, քիմիական կամ կենսաբանական նյութի օգտագործմամբ կատարելով:

Ահաբեկչության հանցակազմը ձևական է և ավարտված է համարվում հանցակազմում նշված գործողություններից մեկը կամ մի քանիսը կատարելու պահից:

Քննարկվող հանցակազմի սուբյեկտը հանցանքի կատարման պահին 16 տարին լրացած ֆիզիկական մեղսունակ անձն է, ինչպես նաև իրավաբանական անձը: Որակյալ հանցակազմի դեպքում առկա է հատուկ սուբյեկտ՝ հանցավոր կազմակերպությունը:

Ահաբեկչության սուբյեկտիվ կողմը դրսևորվում է ուղղակի դիտավորությամբ: Բացի այդ, ահաբեկչության թերևս ամենահիմնական առանձնահատկությունը, սուբյեկտիվ կողմի պարտադիր հատկանիշներից մեկն այն նպատակն է, որի համար կատարվում է այս հանցանքը. ահաբեկել բնակչությանը կամ դրա առանձին խմբին, կազմալուծել հանրային իշխանության մարմինների գործունեությունը, հարկադրել հանրային իշխանության ներկայացուցչին, պետական կամ հանրային ծառայողին կամ միջազգային կազմակերպության ներկայացուցչին կամ այլ կազմակերպությունում ծառայող անձին որևէ արարք կատարել կամ հանցավորի այլ պահանջը կատարել:

Հանցավոր արարքի որակման գործընթացում հաճախ առաջանում է հարակից հանցագործությունների սահմանազատման խնդիր: Հաշվի առնելով ահաբեկչության՝ այլ հանցակազմներից սահմանազատելու հարցը՝ անհրաժեշտ է նշել, որ ահաբեկչության հանցակազմը այլ հանցակազմներից հիմնականում սահմանազատվում է օբյեկտով, օբյեկտիվ կողմով և սուբյեկտիվ կողմով, մասնավորապես՝ նպատակով:

Ներկայումս ՀՀ-ում ահաբեկչության համար նախատեսված է քրեական պատասխանատվություն՝ ազատազրկում՝ 8-12 տարի ժամկետով, իսկ ահաբեկչության որակյալ հանցակազմերի դեպքում՝ ազատազրկում՝ 10-15 տարի ժամկետով: Հետևաբար՝ այն առանձնապես ծանր հանցագործություն է:

Նոր իրավակարգավորմամբ ահաբեկչության հանցակազմի պարագայում վաղեմության ժամկետներ չեն կիրառվում, նաև արգելվում է համաներում և

ներում կիրառել ահաբեկչություն կատարած անձանց նկատմամբ:

Ելնելով վերոգրյալից՝ ահաբեկչության օրենսդրական ձևակերպումը բարելավելու նպատակով կարող ենք ներկայացնել հետևյալ առաջարկությունները՝

1. ծանրացնող հանգամանքների շարքում ավելացնել «եթե առաջացրել է մարդու մահ»,
2. որպես ծանրացնող հանգամանք սահմանել նաև «գուգորդվել է առանձնապես խոշոր չափերի գույքային վնաս պատճառելու վտանգով», քանի որ հիմնական հանցակազմում խոսվում է միայն խոշոր չափերի գույքային վնաս պատճառելու վտանգի մասին,
3. հանցակազմի սկզբնական հատվածը փոփոխել և ձևակերպել հետևյալ կերպ. «Պայթյուն, հրկիզում կամ այլ հանրավտանգ արարք կատարելը կամ շինություն կամ տրանսպորտային, հաղորդակցության կամ կապի միջոց, այլ հաղորդակցության ուղի զավթելը կամ պահելը կամ դրանց իրական սպառնալիքը՝ գուգորդված (...)», քանի որ հնարավոր է անձի կողմից ներկայացվի նաև շինություն կամ տրանսպորտային, հաղորդակցության կամ կապի միջոց, այլ հաղորդակցության ուղի զավթելու կամ պահելու սպառնալիք,
4. հանցակազմի՝ «հանցավորի այլ պահանջը կատարելուն հարկադրելու» նպատակը փոխարինել «հանցավորի այլ անօրինական պահանջը կատարելուն հարկադրելու նպատակով», քանի որ օրինական պահանջի դեպքում ինքնիրավչության հանցակազմի (ՀՀ քրեական օրենսգրքի 460-րդ հոդված) առկայություն կարող է լինել:

Եզրակացնելով՝ ցավոք սրտի, պետք է փաստել, որ ահաբեկչությունը մարդկության հավերժ ուղեկիցն է, որը ոչ թե տեղային, այլ համամարդկային և վերագրյալին խնդիր է: Չնայած ՀՀ-ում ահաբեկչական հանցագործությունների սակավաթվությանը՝ այնուամենայնիվ այն վտանգի մեծ ներուժ ունի ՀՀ անվտանգության համար: Ուստի, պետք է կանխել դրա տարածումը և ժամանակին բացահայտել ահաբեկչության սպառնալիքը: Կարևոր է միավորել պետության ու հասարակության բոլոր ուժերն ու ջանքերը ահաբեկչության դեմ պայքարում, որը պետք է ընդգրկի ոչ միայն իրավական, այլև տնտեսական, քաղաքական, սոցիալական բնույթի միջոցառումներ:

Գրականության ցանկ (reference list, список литературы)

1. Ռուսաստանի Դաշնության 1996 թ. քրեական օրենսգիրք: Criminal Code of the Russian Federation, 1996.
2. Պատանդներ վերցնելու դեմ պայքարի մասին միջազգային կոնվենցիա, ընդունված՝ 1979 թ., ուժի մեջ մտած՝ 2004 թ., Նյու Յորք: International Convention Against the Taking of Hostages, adopted in 1979, entered into force in 2004, New York.
3. Ահաբեկչության ֆինանսավորման դեմ պայքարի մասին միջազգային կոնվենցիա, ընդունված՝ 1999 թ. դեկտեմբերի 9-ին՝ ՄԱԿ-ի Գլխավոր ասամբլեայի 54/109 բա: International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism, adopted on 9 December 1999 by UN General Assembly Resolution 54/109, entered into force in 2004, New York.
4. «Ահաբեկչության դեմ պայքարի մասին» ՀՀ օրենք, ընդունված՝ 2005 թ. Law of the Republic of Armenia “On Combating Terrorism”, adopted in 2005.
5. ՀՀ Նախագահի կարգադրությունը ՀՀ-ում ահաբեկչության դեմ պայքարի ազգային ռազմավարությունը հաստատելու մասին, ընդունված՝ 2012 թ., ք. Երևան Decree of the President of the Republic of Armenia on Approving the National Strategy for Combating Terrorism in the Republic of Armenia, adopted in 2012, Yerevan.
6. Ահաբեկչության կանխարգելման մասին Եվրոպայի Խորհրդի կոնվենցիա, ընդունված՝ 2005 թ., ուժի մեջ մտած՝ 2016 թ., Վարշավա Council of Europe Convention on the Prevention of Terrorism, adopted in 2005, entered into force in 2016, Warsaw.
7. Եվրասիական տնտեսական միության մաքսային օրենսգրքի մասին պայմանագիր, Մոսկվա, 2017 թ. Treaty on the Customs Code of the Eurasian Economic Union, Moscow, 2017.
8. Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգիրք, ՀՕ-199-Ն, ընդունվել է 2021 թ. մայիսի 05-ին, ուժի մեջ մտել՝ 2022 թ. հուլիսի 01-ին: Criminal Code of the Republic of Armenia, HO-199-N, adopted on May 5, 2021, entered into force on July 1, 2022.
9. https://datalex.am:443/?app=AppCaseSearch&case_id=29554872554812711
10. Չաքարյան Ա., Ահաբեկչության գիտական դասակարգման շուրջ, 21-րդ դար, 2005 թ. Zakaryan A., On the Scientific Classification of Terrorism, 21st Century, 2005.
11. Իրավաբանական տերմինների բառարան, ԻՐՏԵԿ Dictionary of Legal Terms, IRTEK.
12. Խոջոյան Կ., «Ահաբեկչության դեմ պայքարի ժամանակակից ձևերը» ուսումնասնաթղթական ձեռնարկ, Երևան, ԵՊՀ հրատարակչություն, 2021 թ. Khojoyan K., Modern Forms of Combating Terrorism, educational-methodical manual, Yerevan, YSU Publishing House, 2021.
- 1.3 Հակոբյան Լ., «Ահաբեկչության դեմ պայքարի միջազգային իրավական կարգավորումը» ատենախոսություն, ԵՊՀ, Երևան, 2007 թ. Hakobyan L., International Legal Regulation of Combating Terrorism, dissertation, YSU, Yerevan, 2007.
14. Հայաստանի Հանրապետության քրեական իրավունք: Հատուկ մաս (վեցերորդ հրատարակություն՝ փոփոխություններով և լրացումներով), ԵՊՀ հրատ., Երևան, 2012 թ. Criminal law of the Republic of Armenia. Special part (sixth edition with amendments and additions), Yerevan State University, Yerevan. YSU Publishing House, 2012
15. Հայաստանի Հանրապետության քրեական իրավունք: Ընդհանուր մաս (վեցերորդ հրատարակություն՝ փոփոխություններով և լրացումներով), ԵՊՀ հրատ., Երևան, 2012 թ.

- Criminal law of the Republic of Armenia. General part (sixth edition with amendments and additions), Yerevan State University, Yerevan. YSU Publishing House, 2012
16. Հարությունյան Ա., «Ահաբեկչության դեմ պայքարի քրեաիրավական և կրիմինոլոգիական հիմնախնդիրները» ատենախոսություն, ԵՊՀ, Երևան, 2006 թ.
Harutyunyan A., Criminal-Legal and Criminological Problems of Combating Terrorism, dissertation, YSU, Yerevan, 2006.
 17. ՀՀ քրեական նոր օրենսգրքում տեղ գտած հայեցակարգային մոտեցումների և նոր ինստիտուտների մեկնաբանման ուղեցույց, Եվրոպայի խորհուրդ, հուլիս 2022 թ.
Guide for the Interpretation of Conceptual Approaches and New Institutions in the New Criminal Code of the Republic of Armenia, Council of Europe, July 2022.
 18. Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլոբալ հակաահաբեկչական ռազմավարության իրականացման համակարգի գործունեության վերաբերյալ ՄԱԿ-ի Գլխավոր քարտուղարի զեկույց, 2018 թ.
Report of the UN Secretary-General on the Activities of the UN Global Counter-Terrorism Coordination Compact, 2018.
 19. Քրեական իրավունք (ընդհանուր մաս), Երկրորդ լրացված վերահրատարակություն, Մ. Գրիգորյան, Երևան, 2007 թ., էջ 126-131
Criminal Law (General Part), second revised edition, M. Grigoryan, Yerevan, 2007, pp. 126–131.
 20. Беляева М. Г., Анализ субъективной стороны преступления на примере состава преступления, предусмотренного ст. 205 УК РФ «Террористический акт», Современные инновации № 7(21) 2017
 21. Борьба с терроризмом и защита прав человека, Руководство, с. 24-26
 22. Дмитриев А. И., Максимов А. В., Теоретические основы терроризма. Определение экономического ущерба при оценке эффективности общегосударственной системы противодействия терроризму, Вестник Прикамского социального института. 2017. № 1 (76). С. 13–18
 23. Кызродев К. Б., Субъективные признаки состава террористического акта и иных преступлений террористической направленности, Международный научный журнал «Вестник науки» № 11 (68) Том 1. ноябрь, 2023 г.
 24. Мурин Н. В., Разграничение террористического акта со смежными составами преступлений, Выпуск №6 (58), июнь 2021
 25. Шихов А. Л., Характеристика объективных признаков террористического акта
 26. Institute for Economics & Peace, Global Peace Index 2025: Identifying and Measuring the Factors that Drive Peace, Sydney, June 2025
 27. <https://lucygharibian.wordpress.com/2020/10/28/%D5%A1%D5%B0%D5%A1%D5%A2%D5%A5%D5%AF%D5%B9%D5%B8%D6%82%D5%A9%D5%B5%D5%B8%D6%82%D5%B6/>
 28. <https://hy.wikipedia.org/wiki/%D4%B1%D5%B0%D5%A1%D5%A2%D5%A5%D5%AF%D5%B9%D5%B8%D6%82%D5%A9%D5%B5%D5%B8%D6%82%D5%B6>
 29. https://sherloc.unodc.org/cld/uploads/res/document/fin/the-criminal-code-of-finland_html/Criminal_code_of_Finland.pdf, էջ 145
 30. https://chero.rk.gov.ru/uploads/txteditor/chero/attachments//d4/1d/8c/d98f00b204e9800998ecf8427e/phpck1eIN_7.pdf
 31. <https://www.visionofhumanity.org/wp-content/uploads/2025/03/Global-Terrorism-Index-2025.pdf>

Kristine Grigoryan

Assistant to the Prosecutor General of the Republic of Armenia

CRIMINAL LIABILITY FOR TERRORISM¹

Abstract

This article is devoted to the study of the legal framework of criminal liability for terrorism. Terrorism is one of the most dangerous crimes against public security, which is criminalised by the Criminal Code of the Republic of Armenia. This poses a serious threat to all of humanity, infringing public security, the right to life and health, property and other interests protected by law. Accordingly, the article analyses the features of the crime of terrorism.

The theoretical significance of this article lies in the fact that it is a comprehensive study of the crime of terrorism, the results of which can become the theoretical basis for other studies, and the applied significance lies in the fact that the proposals, approaches and conclusions presented in the work can be used to develop legislation, prepare literature, as well as for educational purposes.

The article reviews the concept of terrorism, including taking into account international experience, provides a detailed analysis of the elements of the crime of terrorism, related legal acts, and examines a comparative study of terrorism and other related crimes.

As a result of the study, a number of proposals were made regarding the effectiveness of criminal liability for terrorism, improvement and refinement of legislation.

Keywords: terrorism; criminal liability; elements of a crime; public safety; threat; crimes of a terrorist nature; delimitation:

¹ The article was presented on 16.12.2025 and was reviewed on 01.06.2026.

Кристине Григорян

Помощник Генерального прокурора Республики Армения

УГОЛОВНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ЗА ТЕРРОРИЗМ¹

Абстракт

Данная статья посвящена исследованию института уголовной ответственности за терроризм. Терроризм является одним из самых опасных преступлений против общественной безопасности, ответственность за которое предусмотрена Уголовным кодексом Республики Армения. Он представляет серьезную угрозу для всего человечества, посягая на общественную безопасность, жизнь и здоровье людей, имущество и иные охраняемые законом интересы. В связи с этим в статье анализируются особенности состава преступления терроризма.

Теоретическая значимость работы заключается в комплексном исследовании состава данного преступления, результаты которого могут стать теоретической основой для дальнейших изысканий. Прикладная значимость состоит в том, что представленные в работе предложения, подходы и выводы могут быть использованы при совершенствовании законодательства, подготовке учебной литературы, а также в образовательных целях.

В статье рассматривается понятие терроризма с учетом международной практики, детально анализируются элементы состава преступления и релевантные правовые акты, проводится сравнение терроризма со смежными составами. По результатам исследования сформулирован ряд предложений, касающихся повышения эффективности применения уголовной ответственности и совершенствования законодательства.

Ключевые слова: терроризм; уголовная ответственность; элементы состава преступления; общественная безопасность; угроза; преступления террористического характера; разграничение.

¹ Статья была представлена 16.12.2025 и прошла рецензирование 01.06.2026.